

Krzysztof Penderecki

Krzysztof Penderecki, fot. Bogdan Krężel /

Przekrój / Visavis.pl / Forum

Kompozytor i dyrygent, urodzony 23 listopada 1933 roku w Dębicy. W muzyce XX wieku nikt chyba nie zrobił takiej kariery, jak on. Nie zrobił jej również tak szybko! Może tylko Igor Strawiński mógłby mu dorównać.

➤ Dzieciństwo

Krzysztof Penderecki urodził się w 1933 roku w Dębicy (w języku jidysz – Dembitz), miasteczku zamieszkiwanym przed wojną głównie przez chasydów. Pochodzi z wielokulturowej rodziny, w drzewie genealogicznym polskiego kompozytora znajdziemy korzenie ormiańsko-niemiecko-polskie. Jego dziadek był niemieckim ewangelikiem; babcia pochodziła ze Stanisławowa (dzisiaj Iwano-Frankiwnsk) i była Ormianką.

[Przedwojenna Dębica \[galeria\]](#)

Swoją przygodę z muzyką rozpoczął na prywatnych lekcjach gry na fortepianie, z których szybko zrezygnował; uczucie Pendereckiego do muzyki, pojawiło się w momencie, w którym zobaczył skrzypce swojego ojca. Wydobicie czystego dźwięku z fortepianu nie stanowi żadnego problemu, może to zrobić nawet niemowlak, natomiast wyciągnięcie harmonicznego dźwięku spod strun skrzypiec stanowi nielada wyzwanie. Młody Penderecki zapragnął zostać wirtuozem, po szkole ćwiczył swoje umiejętności wykonując sonaty Bacha. W gimnazjum założył zespół i animował życie muzyczne Dębicy, na studia wyjechał do Krakowa, gdzie rozpoczął naukę kompozycji.

➤ **Nauka kompozycji i pierwsze sukcesy**

Studiował kompozycję prywatnie u Franciszka Skołyszewskiego, a następnie w latach 1955-58 u [Artura Malawskiego](#) i [Stanisława Wiechowicza](#) w [Państwowej Wyższej Szkole Muzycznej w Krakowie](#). W 1958 został wykładowcą kompozycji na swojej macierzystej uczelni, od 1972 do 1987 pełnił funkcję rektora. Kiedy w 1959 roku rozstrzygnięto II [Konkurs Młodych Kompozytorów Związku Kompozytorów Polskich](#), po rozszyfrowaniu godeł, którymi były opatrzone złożone anonimowo partytury, okazało się, że zdobywcą I, II i III nagrody jest nieznany nikomu 28-letni asystent Wydziału Kompozycji w [Państwowej Wyższej Szkole Muzycznej w Krakowie](#) - Krzysztof Penderecki. Nagrodzonymi utworami były "Strofy" na sopran, głos recytujący i 10 instrumentów, "Emanacje" na dwie orkiestry smyczkowe oraz "Psalmy Dawida" na chór mieszany, instrumenty strunowe i perkusję. Partyturę "Strof", wykonanych na [Festiwalu "Warszawska Jesień"](#) tego samego roku, zabrał po koncercie niemiecki wydawca Herman Moeck. Wkrótce utwór był grany w całej Europie, a Penderecki otrzymał zamówienie od słynnego festiwalu w Donaueschingen.

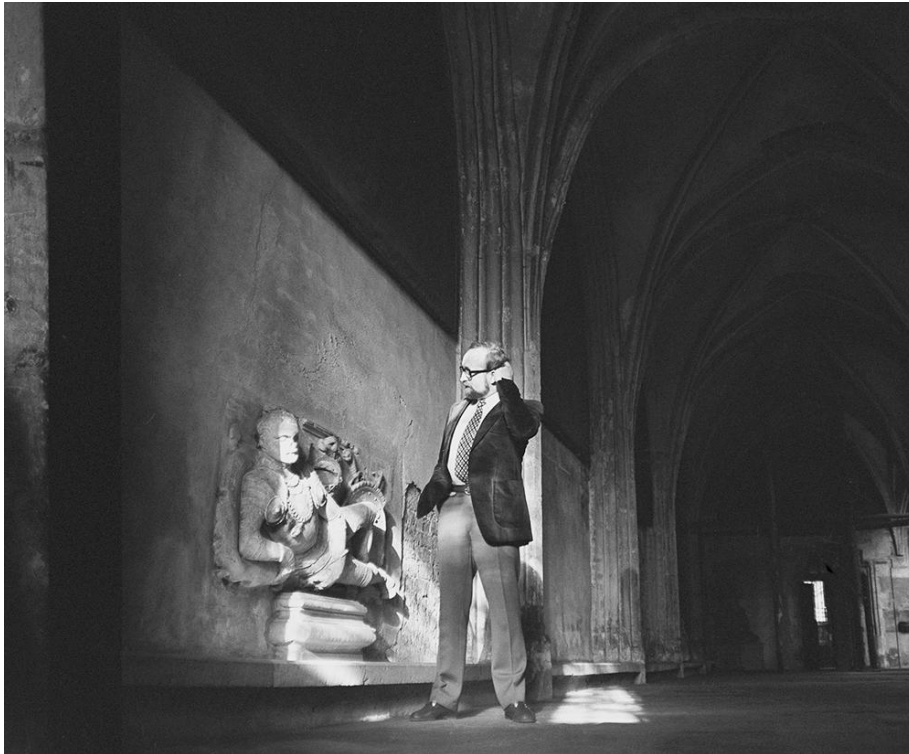
W roku 1960 pisze utwór zatytułowany "8'37'" (tyle czasu trwa kompozycja), za który w rok później otrzymuje nagrodę Tribune Internationale des Compositeurs UNESCO w Paryżu. Utwór nazywa się teraz "Tren 'Ofiarom Hiroszimy'" i nadają go stacje radiowe na całym świecie, Penderecki zaś staje się czołowym przedstawicielem awangardy muzycznej tamtych czasów.

➤ **Uznanie na całym świecie**

Potwierdza tę pozycję niezwyklejmi "Fluorescencjami" wykonanymi po raz pierwszy w roku 1962 w Donaueschingen. Poza instrumentami wielkiej orkiestry symfonicznej Penderecki wprowadza tutaj zawieszony arkusz blachy do imitowania grzmotów, gwizdki, kawałki szkła i metalu pocierane pilnikiem, grzechotki, dzwonek elektryczny, piłę, maszynę do pisania i syrenę alarmową. Instrumenty tradycyjne też brzmią niezwyklejnie, bo dźwięki są wydobywane z nich w zupełnie niekonwencjonalny sposób. Pendereckiego zna już cały muzyczny świat. Tak się przynajmniej wydaje... do momentu prawykonania w roku 1966 w Münster ["Pałsi według św. Łukasza"](#). Oznacza ona zerwanie z

radykalizmem awangardy. Penderecki stworzył dzieło przystępne dla zwykłego melomana, o zrozumiałej treści, konstrukcji i emocji. Sam mówił:

"Nie zależy mi na tym, jak 'Pasja' zostanie określona, czy jest tradycyjalna, czy awangardowa. Dla mnie jest po prostu autentyczna. I to wystarczy."

Krzysztof Penderecki w Dębicy, 1969, fot. Wojciech Plewiński / Forum

➤ **Symfonie i Polskie Requiem**

Swoją pierwszą Symfonię kompozytor pochodzący z Dębicy napisał w 1973 roku, prawykonanie odbyło się tego samego roku w Peterborough, pod dyrekcją Pendereckiego wykonała ją London Symphony Orchestra.

Moja I Symfonia - mówił Penderecki w 1995 roku - powstała w roku 1973, gdy miałem 40 lat. Jest to czas przekraczania smugi cienia. Podjąłem wtedy próbę podsumowania moich dwudziestoletnich doświadczeń muzycznych - czasu awangardowych, radykalnych poszukiwań. Była to suma tego, co jako awangardowy artysta mogłem powiedzieć. Cztery symetryczne części: Arche I, Dynamis I, Dynamis II, Arche II - świadczyły o chęci zbudowania świata od nowa. Wielka destrukcja - zgodnie z logiką awangardowości - oznaczała jednocześnie pragnienie nowej kosmogonii. (K. Penderecki - 'Labirynt czasu', Warszawa 1997, s. 50).

W swoich kolejnych Symfoniach Penderecki zrywał z językiem awangardowym, zaprzestał sonorystycznych poszukiwań ("potem nastąpiły symfoniczne manifesty 'nowego romantyzmu'" pisał

Krzysztof Droba). W II Symfonii (noszącej podtytuł "Wigilijna") usłyszymy krótki cytat z kolędy "Cicha noc"; III Symfonię porównywano do twórczości Antonína Dvořáka; IV Symfonia zwana "Adagio" jest wielkim komentarzem do idiomu symfonicznego. Wydaje się, że takie streszczenie kolejnych Symfonii Pendereckiego dobrze pokazuje, w jakim kierunku podąża jego późniejsza twórczość.

W 1980 roku Penderecki zaczął komponować Polskie Requiem, utwór poświęcone kolejno: ofiarom Grudnia 1970 ("Lacrimosa"), kardynałowi Wyszyńskiemu ("Agnus Dei"), powstaniu warszawskiemu i św. Maksymilianowi Kolbemu ("Dies irae") i ofiarom Katynia ("Libera me, Domine").

"Gdyby nie ogólna sytuacja polityczna, Solidarność, nie stworzyłbym 'Requiem', mimo iż ten temat od dawna mnie interesował. Komponując 'Requiem', chciałem zająć określone stanowisko, opowiedzieć się, po której jestem stronie" - mówił kompozytor.

Dorota Szwarzman nazwała muzykę Pendereckiego "muzyką moralnego szantażu", a Andrzej Chłopecki mówił o "sacro polo". Chłopecki uwspółcześnił termin "sorealizmu liturgicznego" autorstwa [Stefana Kisielewskiego](#), który w ten sposób opisywał wzniosłe (i mało wyszukane) oratoria, sonaty i inne powracające do przeszłości formy, używane przez polskich kompozytorów na przełomie lat 70. i 80.

➤ **Penderecki w filmie**

Krzysztof Penderecki napisał muzykę do jednego filmu pełnometrażowego, chodzi o "[Rękopis znaleziony w Saragossie](#)" [Wojciecha Jerzego Hasa](#). Ścieżka dźwiękowa do kultowego filmu Hasa powstawała w Studiu Eksperymentalnym Polskiego Radia; stylizowane na muzykę dawną melodie przeplatają się w niej z niepokojącymi dźwiękami syntezatorów i maszyn SEPR-u, do którego Penderecki uczęszczał w latach 1958-62. Wielu twórców używało muzyki wcześniej skomponowanej przez Pendereckiego, dzięki temu możemy ją usłyszeć między innymi w "Lśnieniu" Kubricka, "Egzorcycie" Friedkina i "Masce" braci Quay.

➤ **I przerabiany**

Johnny Greenwood, czyli gitarzysta Radiohead, skomponował "[48 Responses to Polymorphia](#)" inspirowany [klasyczną kompozycją wczesnego Pendereckiego](#); [Pianohooligan](#) (pseudonim Piotra Orzechowskiego) wypuścił album, na której repertuar z awangardowego okresu twórczości Pendereckiego przepisał na preparowany fortepian; [Maciej Fortuna i An On Blast](#) remiksują utwory dębickiego kompozytora, które zostały wykorzystane w filmach fabularnych.

➤ **Penderecki pedagogiem...**

Działalność pedagogiczną prowadził również w Folkwang-Hochschule für Musik w Essen (1966-68) oraz Yale University w New Haven (1973-78). W latach 1987-90 był dyrektorem artystycznym [Filharmonii Krakowskiej](#), od 1993 jest dyrektorem artystycznym Festival Casals w San

Juan w Puerto Rico, od 1997 dyrektorem muzycznym [Sinfonia Varsovia](#), od 1998 doradcą Beijing Music Festival w Pekinie. W latach 1968-70 był stypendystą Deutscher Akademischer Austauschdienst (DAAD) w Berlinie.

➤ **Ważniejsze kompozycje:**

- "Emanacje" na dwie orkiestry smyczkowe (1958-59)
- "Miniatury" na skrzypce i fortepian (1959)
- "Anaklasis" na orkiestrę smyczkową i 6 grup perkusyjnych (1959-60)
- "Wymiary czasu i ciszy" na 40-głosowy chór mieszany, perkusję i smyczki (1959-60)
- "Tren 'Ofiarom Hiroszimy' " na 52 instrumenty smyczkowe (1959-61)
- "Polymorphia" na 48 instrumentów smyczkowych (1961)
- "Fluorescencje" na wielką orkiestrę symfoniczną (1961-62)
- "Passio et mors Domini Nostri Jesu Christi secundum Lucam" ("Pasja według św. Łukasza") na 3 głosy solo, recytatora, 3 chóry mieszane, chór chłopięcy i orkiestrę (1963-66)
- "Diabły z Loudun", opera w 3 aktach (1968, 2001)
- "Jutrznia (Utrenja) I: Złożenie Chrystusa do grobu" na głosy solo, 2 chóry i orkiestrę symfoniczną (1969-70)
- "Kosmogonia" na 3 głosy solowe, chór mieszany i orkiestrę symfoniczną (1970)
- "Jutrznia (Utrenja) II: Zmartwychwstanie Pańskie" na głosy solo, chór mieszany, chór chłopięcy i orkiestrę symfoniczną (1970-71)
- "Symfonia nr 1" na wielką orkiestrę symfoniczną (1972-73)
- "Raj utracony", sacra rappresentazione w 2 częściach (1976-78)
- "Symfonia nr 2 'Wigilijna' " na orkiestrę symfoniczną (1979-80)
- "Lacrimosa z 'Polskiego Requiem' " na sopran, chór mieszany i orkiestrę symfoniczną (1980)
- "Polskie Requiem" na 4 głosy solowe, 2 chóry mieszane i orkiestrę (1980-2005)
- "Koncert na altówkę i orkiestrę" (1983)
- "Czarna maska" ("Die schwarze Maske"), opera w jednym akcie (1984-86)
- "Ubu król", opera buffa w 2 aktach z prologiem i epilogiem (1990-91)
- "Symfonia nr 5 'Koreańska'" na orkiestrę symfoniczną (1991-92)
- "Siedem Bram Jerozolimy" na 5 solistów, recytatora, 3 chóry mieszane i orkiestrę (1996)
- "Concerto grosso" per tre violoncelli ed orchestra (2000-2001)
- "Lied" na głos i fortepian (2001)
- "Concerto per pianoforte ed orchestra 'Resurrection'" ("Koncert fortepianowy)
- Muzyka do filmu "Katyń" w reż. [Andrzeja Wajdy](#) (2007)

fragment spektaklu „Diabły z Loudon” w Teatrze Wielkim, 2013

Oficjalna strona internetowa Krzysztofa Pendereckiego: www.krzysztofpenderecki.eu

Autor: Małgorzata Kosińska, Polskie Centrum Informacji Muzycznej, Związek Kompozytorów Polskich, listopad 2001, aktualizacja: luty 2009, grudzień 2013 (fl), marzec 2016.

Życie i twórczość (link)

<http://ninateka.pl/film/krzysztof-penderecki-zycie-i-tworczosc>